

vandaar de naam. Men moet de zaden op het einde van de lente verzamelen (L. T. Gl.). „Inter omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui Aegonychon vocant, alii Diospyron, alii Heracleos” (Plin.).

Granatum, zie: malum gr.

Grassula, zie: crassula.

Grisekom, zie: fumus terre. „Sop” van g. komt voor in sir. de fumo terre.

Groffels nagle, zie: caryophylli.

Gummum, gom. In het Antid. komt voor gom arabie, cedri, edere. Zie: gomme van Arabien, edera.

H.

Hanke, heup.

Haselnot, zie: avellana.

Hedera, klimop; *H. helix* L. In het Antid. worden de bessen en de gom genoemd. Behalve deze h. vindt men nog edera terrestre „dats dresene of goudevare” (Herb.); zoo noemde men ook de hondsdrif (*Glechoma Hederacea* L.). Zie: offeum.

Heet, zie: cracht.

Helleborus, nieskruid. *Helleborus albus* L. „Ende dat witte elleborus es, geheten oostweert scamponie ende wast gaerne in wacken steden. ende wast hoge ende selke seggen dat wast op bergen die wac siin. Ende heeft bladere gelijc wegebreden. Maer si siin langer ende scarper. ende wast also lange alse .i. cubitus of langere” (Herb.). De witte nieswortel is afkomstig van *Veratrum album* L. *Helleborus niger* L. „dats swartte scamponie. Ende heeft dieselve cracht die die witte heeft. Maer si es niet so laxatijf. Ende heeft enen swarten wortel alse figebome doen” (Herb.). In den herfst verzamelde men de wortels, die men echter niet dan met andere geneesmiddelen vermengd mocht toedienen. Het blijft 3 jaar goed. Staat er in een recept alleen „elleborus”, dan moet men de witte soort nemen. Men maakt er met lithargyrum een uitstekend unguentum tegen scabies van. Chr. de Hon. acht de witte soort te vergiftig om te gebruiken.

Hemicrania, hooftwere, hoofdpijn. In den mnl. tekst wordt ook gesproken van „gedeilde hooftwere” (migraine, halfzijdige hoofdpijn).

Hepe, heup.

Herba cancri, zie: crispula.

Herba hepatica, leverkruid, anemone; *Hepatica triloba* Gil.

Herba divae Marie, zie: balsamita.

Herba muscata, „Geranii prima est species ut tomo I^o nostr. de Stirp. Historia commentar. est dictum.” (Fuchsius).

Herba paralysis, „sleutelblommen” (W.); *Primula officin.* Jacq., „herba Scti Petri” (M. Sylv.). „h. p. draget geluwe bloemen... Dyascorides seit dat van allen werken geliket enen crude datmen heet primulaveris. ende oec van allen wesene sonder dat primulaveris maer ene bloeme en draget die gelu es ende dandere die draget vele. Die bloemen entie bladen entie wortele sijn van beide eens” (Herb.). Men gebruikt de bladeren die 1 jaar goed blijven. Men verzamelt ze in den bloeitijd (L T Gl.).

Herba Sabina, zie: sabina.

Herbae Scte Marie, zie: balsamite.

Herba Scti Petri, zie: herba paralysis.

Herba siriaca = *Ros syriaca* (?), zie aldaar.

Herba venti, „varie interpretatur. Sunt qui umbilicum veneris esse dicant. Alii helxinen seu parictaria; nonnulli consolidam minorem vocant. Aliqui vero anemonem... Sciant hoc in loco [ung. aur.] herbam venti anemonem, sylvestram praesertim cuius pictura et historia est in altero nostrorum de Stirpium historia tomo 1°” (L. Fuchsius). *Anemona Pulsatilla* L., wildemanskruid, wintercruyt. De *Anemona nemorosa* L., boschanemoon, wordt nog heden windbloem, windkruid genoemd.

Hermodactyli, herfsttyloos, ronde wortte; *Colchicum autumnale* L. „h... ende wast in meerscen ende int herde. ende heeft ene worttele alront. Ende men gadertse in den zomer. ende hantse op met draden in de zonne. ende .i. jaer mach mense goet houden” (Herb.).

Hert. Het hert leverde verschillende geneesmiddelen: dbeen van der herten van den hert, hertshoorn (zie: catariacum), march van den hert (*medulla spinalis*), hertstonge enz. Zie: Pomet, Hist.-gén. d. drogues, vol. II.

Hertsvanc, benauwdheid, aanval van angina pectoris, toeval.

Hy-, hi-, voorzoover niet hier genoemd, te zoeken: y-.

Hydromel. Bestaat uit water en honing. J. d. S. A. noemt 3 soorten: 1 deel honing op 1 deel water, 1 deel honing op 8 deelen water en 9 deelen honing op 1 deel water.

Hyoscyamus, *iusquiamus*, beilde, bilzenkruid, varkensboon, malkruid, belrike, belseme; *H. niger* L. „*Iusquiamus* dats beelde... Ende dit zaet es van .3. manieren. wit. rood. ende swart. Ende dat swarte es

1) Het wordt verschillend verklaard... Op deze plaats moet men er onder verstaan h. v. a. „waarvan de afbeelding en beschrijving te vinden is in het tweede deel in ons „*Historia de Stirpium*.”

gevenijnt. ende daer af salmen wachten. Want het brinct in die doot. Ende dandere 2 doet men in medicinen. Ende tsaet heeft meer cracht dan tcrut" (Herb.) Volgens Mesue zijn ook de roode vergiftig.

Hoeftswere, zie: hemicrania.

Holeworte, zie: aristologia.

Hoomsce, zie: althaea.

te Hope, te zamen.

Hordeum, gerst; H. vulgare L., aqua ordea = gerstewater. Zie: tyseine.

Hullen, bedekken.

Humoren, de „cardinale" lichaamssappen der humoraal-pathologie. „Avicenna die wise meester seit dat de mensce es gemaect van der aerden. Ende es beset met .4. humoren. Alse heet. cout, droge ende versch. Ende dit sijn si. sanguis. colera. fleuma. melancola. Daeromme cureert men thete met den couden. ende tcoude metten heten. Entie dese 4 humoren niet en kent hi nes geen goet phisicijn" (Av. d.w.m.). Zie verder: flegma, cholera.

Huuf, huig; uvula. „Die huuf es .1. instrument dat dient der naturen. ende hanget boven der naturen gescapen alse ene wartte van ere vrouwen borst. 1 luttel smaelre. Dese hanget vore tgat. daer die adem uut ende in gaet. ende heeft .2. gaetkine. een boven ende dat es ruumst ende .1. in sijn nederste ende dats nauwe. Ende als dit verstopt. dan swillet die huuf. ende dan dunct die lieden dat hen enege dinc stect in die kele. ende dan so raexenen si dicken omdat si dat wanen uutspuwen. ende temeer dat sijs plegen. so die huuf te meer swillet." (D. B. S. v. M.).

I (Y).

Ydiocri, zie: trocisci ydiocri.

Ydrocopia, ydrotopion. Hydrocopia olympiacum. Hiervan komt geen recept voor bij N.M.

Ydromel, zie: hydromel.

Yera. Beteekent: heilig. In Galenus' tijd noemde men Diacolocynthis algemeen Hiera (Gal., quos purgare oporteat lib.). Het is een door Themison uitgevonden middel, waaraan bovennatuurlijke kracht werd toegeschreven. Wegens den bitteren smaak (door aloë) vaak Hiera picra genoemd. Eenige dergelijke recepten dragen den naam van den samensteller. Zie: Yera picra.

Yera fortissima Galeni, komt bij N.M.¹⁾ voor onder den naam Hiera alia magna Gal. Het blijft een jaar goed.

1) De Hieris, n°. 13.